

en vrijzinnige
gaat houden.

consequenties
ormeerde Ge-
ten verkoopen
, om principie-
iden. Ik dank
ref. gemeente.
op één lijn te
r als men een
v verantwoord-
ervan maken
geen principie-
lifs voor geen
en, indien b.v.
omen van out-

men voor de
f te broken of
ijk genoeg om
Maar anders
haar vrijstaat
te vernietigen.
s, om 's Heeren
invaarden, als
ebouw, geacht
wat de koper

beantwoorden.
regel nergens
s: schier onno-
woordelijkheid
chte laten we
d de nasaten-
wing eischen.
aat, ware dat

ak van zuiver
d of een par-
schil.

aal voor beter.
F.

S.

d eigenaardig
net de woor-
t zijn geheel:

neel
neet!

versje, maar
de gewoone
oest spinnen,
perkistje goed
nog niet zoo
de huisvrouw
t kunnen ver-

reden, om te
n dien ooden

vast, dat er
t is gewijzigd,
ren, die men
oor het leven
worden, waar-
maar toch dit
lde zijde van
ordt verloren
gen zijn, maar
nimmer ver-
beste psycho-
us mijn Bijbel
s erop aange-
zijn. Hoe zeer
loet anders te
haar hart is
geven, en die
te leven. Ook
og een niet te
redenaties te
n speelt, zo
e of een onge-
lje vertroetelt
vat haar zach-
zonder red-
anks alle the-
leeft de vraag
ug krijgt onze
or gelijk.

het niet nut
at leeren, dat
ats toch eischt
ders dan voor
tweede is er
ting, waardoor
ook voorgoed
ook ongetwij-
sleiding, zelfs
iden, zóó, dat
elijk begeeren-
el is het, dat
son statistische
el haast durven
academisch ge-

Hz Ruys D. M.

vormd zijn, verreweg 't grootste deel straks in 't huwelijkstootje stap. Hetzelfde zou zijn te zeggen van onze onderwijzeressen, apothekeressen, verpleegsters, enz. Dat is gelukkig. Het bewijst, dat ondanks het vervullen van een soort „beroep” toch onze meisjes en jonge vrouwen werkelijk geheel vrouw kunnen blijven.

Maar nu is hier wel iets anders.

Men klaagt tegenwoordig over de duurte van het leven, over het moeilijke van het bestaan; allerlei klacht wordt vernomen, ook van hen, die toch een vrij behoorlijk inkomen hebben. En nu denk ik er niet aan, eenzijdig alle die klachten naar één hoek te dringen, of op één oorzaak af te wenden. Maar wel moet ik zeggen, dat het me herhaaldelijk opviel, dat de klacht zooveel erger is, in gezinnen, waar de vrouw des huizes van huishouding geen verstand heeft, dan daar, waar ze nog een vrouw is, gesneden uit dat hout, waaruit de ouderwetsche huismoeders gemaakt waren. Neen, ze behoeven geen sloofje te zijn, als 't-u-blijft niet; maar er is bij velen van onze vrouwen nog dat mooie, dat echt inzicht in huishoudelijke aangelegenheden beteekent. Deze vrouw weet van-oud-nieuw te maken als het moet. Zij kan van haar eigen japon er een maken voor een dochtortje, en van die van haar dochtortje maakt ze er een voor een kleinere meid. Zij weet het verschil tusschen netheid en pronkzucht, en zij verstaat wat de waarde is van degelijk goed. Zij weet de waarde van het letten op het kleine, en het: die 't kleene niet eert is 't groote niet waard, leert ze haar kinderen al vroeg. Deze vrouw spaart niet een stukke vleesch uit den mond van het gezin, om straks een veel te dure japon te koopen, neen, zij kent de waarde van de stof, en ze maakt haar kinderleertjes zelf, en heeft daarvan een lijn Zondagsmaal over, terwijl elders de houten ham zijn diensten bewijst.

Dat hiermee een pedagogisch vraagstuk wordt aangeroerd, zal ieder al spoedig begrijpen. Van d'eenen kant is het gewenscht, dat onze meisjes, die niet in den boerenstand haar opvoeding genieten, iets leeren, en van d'anderen kant is het eisch, dat ze klaar komen voor het leven.

Het is noodig, dat Liesje spint, zal Liesje straks een goede huisvrouw zijn.

Maar nu de practische bezwaren.

Och, het is al vaker gezegd — maar mag ik nog eens onze christen-ouders doen opmerken, dat er vaak geen ongelukkiger huismoeders zijn, dan de dames, die haar jonge jaren op het kantoor hebben doorgebracht, of die enkel „in een winkel” zich leerden bewegen? Het is opvallend, dat commissies voor beroepskeuze — ik spreek uit ondervinding — telkens weer aan de ouders aanraden: laat uw kind in een huishoudelijke betrekking gaan; en dat dan de ouders (soms zelfs haast tegen hun zin) zeggen dat ze toch maar liever willen, dat het kind op 't kantoor komt, of in een winkel „gaat”. Al dadelijk is zulk een doen dwaas, uit materiële overwegingen. Wanneer het meisje in betrekking ging in een goed gezin, heeft het direct de kost voor het eten, en een niet te versmaden loon. Dat meisjes van achttien jaar driehonderd gulden plus de kost verdienen, is toch in de stad geen zeldzaamheid. Die kost, in de meeste gevallen minstens zoo degelijk (misschien niet altijd zoo ongeregeld) als thuis, beteekent toch ook op zijn minst vijf à zes gulden in de week. Welk meisje van achttien jaar verdient tegenwoordig op een kantoor méér? En in een winkel? En nu spreek ik er nog niet van, dat het voor een meisje veel gezonder is het afwisselende huishwerk te doen, dan steeds te zitten op een kantoor, of dan steeds (vaak op een koude vloer) te staan in een winkel. Bovendien, ik spreek nog niet over de zedelijke gevaren, die op kantoren met een gemengd personeel — „heeren” en „dames” — en in een winkel met zijn verscheidenheid van „klanten” en zijn „allerlei” aan personeel, werkelijk niet te onderschatten zijn. (Toen voor eenigen tijd in een groot magazijn te Amsterdam, in verband met een diefstal, des avonds alle dames-winkelbediendes werden gefouilleerd, bleek het, dat veel meer dan de helft der dames — het personeel bestond uit verscheidene honderden — in haar zakken droegen, — dus steeds bij zich droegen! — „preventieven”!)

En dan de toekomst!

Hoevele mannen zijn dankbaar geweest, hun heele leven, dat ze een meisje „uit een betrekking” tot vrouw gekregen hadden, en niet een „dame” uit een winkel.

Men versta me wel. Er zijn, gelukkig, vele meisjes, die zoozeer vrouw zijn, dat ze het niet laten kunnen zich in haar vrije uren te geven aan het gezinsleven en aan de huishouding.

Er zijn ouders, moeders vooral, die de kunst verstaan haar dochters, die daags op een kantoor of in een winkel zijn, des avonds zoo mee te laten leven in huis, dat er o.i. geen enkele op- of aanmerking (o, cliché) kan worden gemaakt. Maar dan is er opzettelijke toewijding, dan is er inzicht in het gevaar van de buiten-huishoudelijke betrekking. Deze moeders laten zien, hoe het kan, en hoe het in dergelijke gevallen ook moet, — maar helaas, zoo gebeurt het lang-en-lang-niet altijd. Er werd in den kring van haar, die „gestudeert”

hebben, niet veel van de nadeelen gecompenseert door een ietwat ruimer beschikken over geldmiddelen, dan zou ook daar veel meer dan thans het nadeel van de gebrekkige opleiding voor de huishoudelijke taak worden gevoeld.

Juist voor ons nu is het van zoo groote betekenis, dat dit vraagstuk alle aandacht hebbe. Immers we houden vast, dat het gezin de kracht in de maatschappij is, en dat het de kern van onze volkskracht vormt. Is het gezin zóó, als het zijn moet, dan is daarmee voor het leven van kerk en maatschappij de eenig mogelijke bedding gegeven. Zonder een evenwichtig en bezonnen gezinsleven, sterft straks al onze actie. En voor het gezinsleven heeft de vrouw zoo uitnemend groote betekenis, zóózeer zelfs, dat wel gezegd kan worden: laat me de moeder zien, en ik zal zeggen, hoe het gezin is. Als ge van de moeder van een gezin een indruk hebt, dan duurt het niet lang, of ge kunt U ook een voorstelling vormen van heel het gezin, indien ge althans over eenige levenswijsheid beschikt.

Over dit onderwerp is dan ook het laatste woord nog niet gesproken.

Er rijzen vragen — wat noodzakelijk is; wat mogelijk is; wie hier een taak hebben; en dergelijke meer.

We hoopen dan ook nog op deze vragen terug te komen.

Nu merken we slechts op, dat onze ouders toch niet hebben te vergeten, de beteekenis, die de beroepskeuze van hun dochter heeft. Zij hebben niet te vergeten de verantwoordelijkheid voor het heil ook van de kinderen van hunne kinderen. Zij hebben te bedenken, dat de grondslag voor een ongelukkig huwelijksleven van een vrouw dikwijls gelegd werd in het moment, toen het meisje, toen nog een kind, werd gestuurd (of werd toegelaten te gaan) in een richting van de huishouding af.

Men zij aan het begin waakzaam!

J. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Het „psycho-pathologisch element” in de moderne roman literatuur.

III.

Wanneer ik, ten vervolge op het vorige artikel over dit onderwerp (zie het no. van 1 Jan. j.l.), thans wijzen moet op de consequenties, die voortvloeien uit een analyse van de huwelijksverhoudingen, zooals vele moderne romans die geven, is het alweer niet m'n bedoeling daarover uit te wijden. Want vooreerst gaat het in deze artikelen serie om een constateeren van de verschijnselen en niet om een in den breede berekenen, en ten tweede is een blad als het onze niet de plaats, om dergelijke onderwerpen uitvoerig te behandelen. Een eenvoudig aanwijzen is voor den gang van ons betoog voldoende.

Zoo spreekt het wel haast vanzelf, dat bij de opvatting, die de doorsnee-moderne roman huldigt over de waarde van het huwelijk, huwelijksrouw en huwelijksmoraal heel weinig gewicht in de schaal leggen en een schenden daarvan nauwelijks meer als een schuldige daad wordt aangerekend; dat echtscheiding niet wordt gezien als een uit droeve verwording gegroeide misstand, maar als de logische en zeer natuurlijke losmaking van een niet meer gewenschte verbinding; dat de behoefte „zich uit te leven” en het verwerklijken van die begeerte in het levensgedrag van den enkeling, als een vanzelfsprekend individueel recht wordt aanvaard. In een der romans, die ik in 't vorige artikel noemde, wordt zelfs aan den „vriend” van een jonge vrouw, wier omstandigheden haar een gebruik maken van dat recht betwisten, dit woord in den mond gelegd: „Maar zij, het arme creatuur, dat zich minder gemakkelijk redden kan dan ik, waarom moet zij levenslang boeten misschien, alleen voor mijn gebrek aan slagvaardigheid”.

Maar er is meer. Een directe consequentie is ook een volkomen liefdelooze en dus volstrekt zorgeloze opvoeding der kinderen.

Niet slechts ontbreekt in vele romans de liefde van de ouders tot het kind, maar zelfs het in waarde en kracht veel lager staande besef van plicht. Men gaat eigen wegen, volgt eigen begeerten en laat de kinderen over aan zichzelf of vertrouwt ze, in het beste geval, toe aan de zorgen van vreemden. Dat de droeve gevolgen daarvan zich met schrijnende scherpte afteekenen in het verdere leven der kinderen, die bij de vorming van hun karakter en persoonlijkheid alle leiding hebben gemist, behoeft wel geen betoog. De moreele en ideële verwording, de degeneratie van de jeugd, die met verbijsterende realiteit in de moderne romankunst naar voren treedt, is mede een van de consequenties, waarover we spreken. Ik noem alleen maar het sterk-typeerende, goed geschreven boek van Van Hulzen, „Naar de Diepte” ten voorbeeld.

En dan, alweer als noodzakelijk gevolg van de gehuldigde opvatting, de verkillende twijfel aan de wezenlijkheid der hoogere levenswaarden! De werkelijke, goud-echte liefde, die zich geeft, omdat ze geven moet, die in meedragen en meelijden

haar kracht ontplooit, die het sterkst is, waar zwakheid moet overwonnen worden, wordt in de practijk der moderne romankunst tot een hersenschim gemaakt. Ze is een fictie, en blijkt telkens opnieuw niet te kunnen bestaan. Ze wordt een lengen, of, vriendelijker, maar niet minder sceptisch, een illusie genoemd.

De trouw aan het eens gegeven woord, die eischen meebrengt, ook al zijn de verhoudingen anders komen te staan dan toen men dat woord gaf, ze heeft geen betekenis: met de wijziging van het inzicht is daarvoor alle bestaansrecht verloren gegaan. Bovendien, aan dergelijke beloften mag men toch geen andere waarde hechten, dan nuchtere levenspractijk toekent aan dwaasheden der jeugd!

En de plichten, die men jegens elkaar heeft? Die bestaan immers niet meer als men met het ouderwetsche huwelijksbegrip heeft afgedaan?

Zoo wordt, soms in woorden, maar vooral metterdaad door den modernen roman geoordeeld. En dat alles is consequentie van de opvatting, die hij ten aanzien van de huwelijksverhoudingen, van het huwelijk als instelling ontwikkelt. Op de vele bladzijden romanliteratuur, welke onze tijd kent, vindt men de bewijzen voor het grijpen.

Welnu, ik aarzel niet, dit een gevaarlijke infectie te noemen, gevaarlijk, zooals ik zeide aan 't slot van het vorige artikel, voor een gezond literair leven en ook voor het morcel besef der lezers. Want de romankunst moet daardoor ten slotte verbloeden, omdat alle levenskracht wegvloeit met het steeds zich verengend individualisme. En de lezer moet bij het steeds aanschouwen van hetzelfde beeld zijn zielsevenwicht verliezen en het misgroeide als het normale gaan zien. Want in al de psychologische complicaties, waarin hij zich inleven moet om te begrijpen, wat hij leest, raakt het eigen nuchtere denken onvermijdelijk verward.

In direct verband met deze analyse van de huwelijksverhoudingen en de consequenties daarvan, staat de teekening, die de moderne roman geeft van het gezinsleven. Dat beeld is al even triest. De zoon, die veronachtzaamd wordt door zijn vader, de dochter, die wordt miskend door haar moeder, zijn zeer gewone en in hun versvaldig voorkomen bijkans afgezaagde romanfiguren. En dan ligt de oorzaak van het gedrag der ouders in liefdeloosheid, zooals we hierboven reeds zeiden, of zelfs in kwalijk verholten antipathie tongevolge van de vertroebelde onderlinge verhouding. Romans als „kleine Inez”, „Eva's Jeugd”, „De Branding”, „Ras”, „Naar de Diepte” e.d. geven een dergelijk beeld. Heel het gezinsleven is ontwricht; waar vertrouwen moest zijn heerscht schuwe achterdocht, waar de liefde moest terechtwijzen, maakt fel verwij scheiding, waar stille zorg moest waken, doet lauwe onverschilligheid de schouders ophalen. En intusschen gaan de kinderen hun eigen gang, zoekend buitenshuis, wat ze thuis niet vinden, of in baloorigheid zich verslingend aan buitensporigheden.

De doorsnee-roman teekent dat alles in finesses, steeds weer al dat droeve gebeuren terugleidend op de mislukking, de desillusie van het huwelijk.

In het altijd weer bewerken van datzelfde gegeven nu ligt iets buitengewoon pathologisch.

Zeker, er is reactie, duidelijke reactie zelfs. Een boekje als „De moeders” van Ina Boudier—Bakker, dat we eerder uitvoerig bespraken, is zeer bepaald een protest tegen deze verwording en „De Straat” van dezelfde auteur kan ook als zoodanig worden aangemerkt. Er zijn ook wel romans, die een volkomen tegengesteld beeld doen zien: ik herinner b.v. aan „Het verlaten Eibernet” van G. van Nes—Uilkens, die vroeger reeds met haar „De jonge jaren der Bergmannetjes” de fleurige teekening gaf van een gezond en harmonieus gezinsleven. Maar dergelijke reacties doen het verschijnsel zelf te triester uitkomen en belichten te heller het abnormale, d.i. psycho-pathologische daarvan.

Voortgaande met de bespreking van de gegevens, waaruit de moderne roman is opgebouwd, komen we thans tot de elementen, die liggen op religieus terrein. De ruimte laat echter niet toe, nog in dit artikel dit deel van onze stof af te handelen. Daarom eindigen we liever hier, om D.V. de volgende week een afzonderlijk artikel daarover te plaatsen.

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Stockholm en de Zending.

III.

Nog een derde punt mogen wij onder het opschrift „Stockholm en de zending” ter sprake brengen, daarin volgend het voorbeeld van Dr Richter, den schrijver van een artikel onder bovenstaanden titel in het „Neue Allg. Miss. Zeitschrift”.

Wij bedoelen het vraagstuk van het onderscheid tusschen de Angel-Saksische en de Germaansche zending.

Richter spreekt zelf niet van Angel-Saksisch en